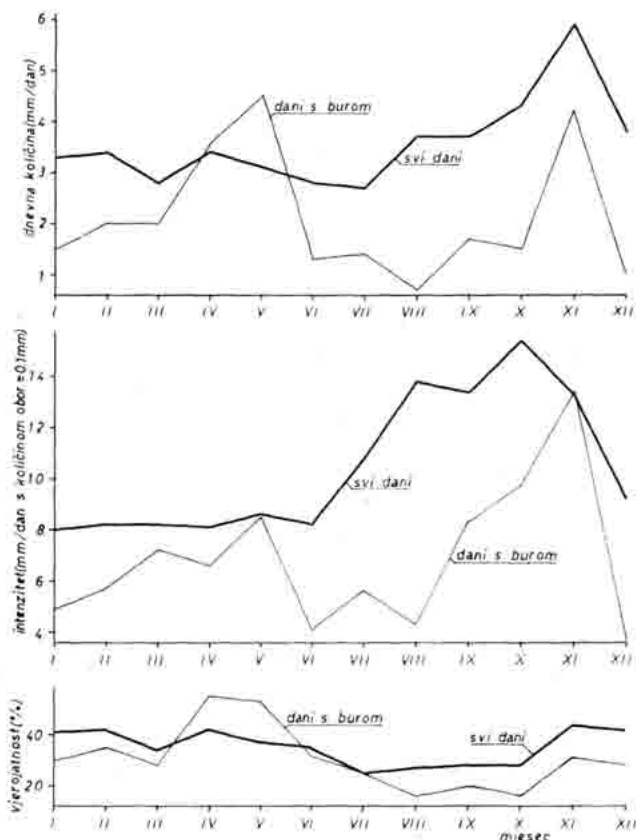

I tlak vodene pare za dane s burom u svim je mjesecima prosječno niži od tlaka vodene pare za sve dane i dane bez bure (slika 133).

Relativna vlaga za dane s burom u srednjaku je pretežno niža od relativne vlage za sve dane i dane bez bure (slika 134).

Prema očekivanju, jačina vjetra za dane s burom u srednjaku je znatno veća u svim mjesecima od jačine vjetra za sve dane i dane bez bure (slika 135).

Sl. 137 — Srednja dnevna količina oborina, intenzitet oborine te vjerojatnost oborine za sve dane i dane s burom, Senj, 1955—1973.

Naoblaka za dane s burom u srednjaku je od travnja do kolovoza veća, a u ostalim mjesecima manja od naoblake za sve dane i dane bez bure (slika 136). Ova činjenica upozorava na to da se u toplom dijelu godine zbog dnevnog zagrijavanja hladnog zraka mogu u tom zraku pojaviti uzlazne struje s odgovarajućim povećanjem naoblake. Međutim, znatan doprinos povećanju naoblake u travnju i svibnju daje visinska jugozapadna struja, koja donosi, kako će se naknadno pokazati, također i povećanje količine oborine u tim mjesecima.

Slika 137 pokazuje da su uvjeti za oborinu u danima s burom, posebno izabranim za utvrđivanje odnosa oborine i bure, ipak nepogodniji nego u svim danima. Izuzeci su travanj i svibanj kada su srednja dnevna količina oborine i vjerojatnost oborine za dane s burom veće nego za sve dane. Mjesec studeni također je izuzetak jer je tada intenzitet oborine za dane s burom veći nego za sve dane. Objašnjenje ovih činjenica nalazi se u tablici 7.

Tablica 7. — Postotak smjerova vjetra iz NE, SE SW i NW kvadranta na visini 5500 m iznad Zagreba u 01 sat za sve dane s burom (I dio) i posebno za dane s burom u kojima je u 07 sati u Senju izmjerena količina oborine ≥ 0.1 mm (II dio), razdoblje 1955—1973.

Dio	Kvad-rant	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	God.
I	NE	21	21	24	11	11	23	7	22	19	30	15	20	20
	SE	27	21	25	19	11	16	9	13	16	31	24	27	22
	SW	34	32	32	51	46	32	32	27	29	18	40	32	33
	NW	18	26	19	19	32	29	52	38	35	21	21	21	25
	tiho	1	.	.	.	0
II	NE	7	5	23	7	5	.	.	11	12	6	6	5	8
	SE	23	16	23	10	5	30	18	22	29	6	34	38	22
	SW	56	60	47	62	65	40	46	45	47	63	49	46	53
	NW	14	19	7	21	25	30	36	22	12	25	11	11	17
	tiho

Točka u tablici 7 znači da nije bilo niti jednog odgovarajućeg slučaja, a ništica znači da je postotak bliži vrijednosti 0 nego vrijednosti 1. Prvi dio tablice 7 odnosi se na svih 1010 dana izabranih u svrhu proučavanja odnosa bure i oborine, a drugi samo na one dane između tih 1010 u kojima je u Senju u 07 sati zabilježena količina oborine ≥ 0.1 mm. Postotak smjerova vjetra na visini 5500 m iznad Zagreba pokazuje kako se često nad slojem hladnog zraka nalazi visinska jugozapadna struja. Prema tablici 7, zaista je za vrijeme bure popraćene oborinom visinska jugozapadna struja češća. Prema tome, očit je njen doprinos toj oborini. Taj utjecaj visinska jugozapadna struja ostvaruje donošenjem toplog i vlažnog zraka, koji se uzdiže nad hladnim zrakom s burom. Na taj način stvaraju se povoljni uvjeti za kondenzaciju vodene pare u vlažnom zraku, odnosno za pojavu oborine iz tog sloja zraka.

Iz prvog dijela tablice 7 vidi se da spomenuta jugozapadna struja povećanu čestinu ima u travnju, svibnju i studenom. Time se mogu protumačiti povoljniji uvjeti za oborinu uz buru u tim mjesecima.

LITERATURA:

1. Band G.: Die Bora der Adria (doktorska disertacija). Köln, 1950.
2. Lukšić I.: Interesantan slučaj bure u Senju 9. XII 1968. godine. Vijesti iz Hidrometeorološke službe SR Hrvatske, broj 3—4, Zagreb, 1969.
3. Lukšić I.: Tipovi strujanja zraka iznad Zagreba za vrijeme bure na sjevernom Jadranu. VII. savetovanje klimatologa Jugoslavije, Referati, Beograd, 1972.
4. Lukšić I.: NE strujanje nad sjeverozapadnom Hrvatskom i bura na sjevernom Jadranu. VIII Savetovanje klimatologa Jugoslavije, Referati, Beograd, 1972.
5. Makjanić B.: Prilog poznavanju klime grada Senja. Pomorski zbornik, broj 4, Zagreb, 1966.
6. Makjanić B.: Bura. Matematičko-fizički list, broj 2, Zagreb, 1966/67.
7. Vujević P.: Klimatološka statistika, Beograd, 1956.

NAGLASCI IMENICA MUŠKOG RODA U SJEVERNOPODGORSKOM GOVORU

Naglasni opis glagolskog sustava sjevernopodgorskoga govora, naglašavanje brojnih informanata kojima je novoštokavska ikavština startni jezik i, na kraju, ovaj opis imenica muškog roda pokazuju da novoštokavska akcentuacija zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta danas živi u dva idioma: u svom iskonskom zapadnom dijelektu i u književnom jeziku. Nije potrebno isticati koliko to značenje ima za cijelo područje hrvatskoga književnog jezika kad se uzme u obzir kompaktnost i veličina toga novoštokavskog dijalekta, koji je uopće najviše utjecao i utječe na oblikovanje našeg naglašavanja.¹

Dakle, naglasni sustav što se dijelom ocrtava i u ovom radu — jezgra jezičnog osjećaja zapadnih novoštokavaca — jest fenomen koji zaslužuje dvostruku pažnju: kao bitnost koja živi u jednom idiomu pola tisućljeća i u drugom, tj. u književnom jeziku, na podlozi drugačijeg izgovora a dijelom i drugačije morfologije, ostaje na globalnom planu jezičnog očitovanja (valja izuzeti uglavnom glumce i spikere) — netaknuta više od stotinu godina unatoč drugačijoj kodificiranoj normi. Ukratko: jedno od bitnih obilježja hrvatskoga književnog jezika u pripadnika zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta jest: ZAPADNO NOVOSTOKAVSKO NAGLAŠAVANJE.

Kodifikatori naše naglasne norme, polazeći od normativnih ishodišta Vuka Karadžića i Đure Daničića, dakle uglavnom od knjiga, prenosili su isto naglasno gradivo, zaobilazeći činjenicu da zapadni novoštokavci i na razini dijalekta i književnog jezika govore svoje naglaske, npr. bik, kròv, stvòr, vâlòvi, zadâtākā, čudòtvòrācā itd., a ne bîk, kròv, stvòr, vâlòvi, zādâtākā, čudòtvòrācā itd. Ako su i jedni i drugi naglasci novoštokavski, onda otpada razlog da jezični priručnici, makar to bilo i samo slovom, propisuju zapadnim štokavcima drugačiji oblik govornog, zvučnog disanja.

Globalnu tvrdnju (dosad provjerenu u glagolskom sustavu i brojnim primjerima naglašavanja drugih vrsta riječi i njihovih oblika) — da zapadni novoštokavci zadržavaju svoj naglasni sustav i u književnom jeziku unatoč drugačijoj propisanoj normi — treba provjeriti u svim pojedinostima naglašavanja, pa je put od jednoga narodnoga govora i, zatim, od cjeline zapadnog novoštokavskog dijalekta do uporabne norme intelektualaca toga startnog jezika — posve prirodan.

¹ Tu misao ističe, uzimajući u obzir sve novoštokavske govore »u SR Hrvatskoj i u bosanskim i zapadnohercegovačkim dijelovima SR BiH«, D. Brozović u članku »Uz jedno vrijedno, ali kontroverzno akcentološko djelo — razmišljanje o genezi, sustavu i normi (Josip Matešić, Der Wortakzent in der serbokroatischen Schriftsprache, Heidelberg, Carl Winter—Universitätsverlag, 1970., 8°, 345 str.)«, Jezik XIX/3—4/1972.

Sjevernopodgorskim² se govorom u ovom radu naziva govor zapadnog mlađeg ikavskog dijalekta kojim se govori u sjevernom dijelu³ Velebitskog podgorja od Ivanče na sjeverozapadu do crte što povezuje Vranjak, Dušikravu i Štokić Podove na jugoistoku. Zapadna je granica tom govoru Velebitski kanal, a istočna viši, nenaseljeni dijelovi Velebita.

Sjeverozapadna je granica određena po tome što se na području Stari-grada lična zamjenica upotrebljava u istom liku kao u književnom jeziku: *ón, òna, òno*, a u SP ta zamjenica glasi: *ún, ùna, ùno*. Zatim, na starigradskom su području dugi naglasci i zanaglasne dužine nešto duži nego u SP a naglasni podtip *lísac—lísca* ima sjevernije od Ivanče pretežno dugosilazni naglasak u genitivu množine: *lisăcă*, gdje je u SP dugouzlazni: *lisăcâ*. Jugoistočna je međa utvrđena po izgovoru glasovnih skupina *—om—, —on—, —onj—*, koje na području Prizne pokazuju jaku tendenciju prema *—um—, —un—, —unj—*, npr. *kumárac, s vèlikûn, mùkûn, kûnji* itd., a u SP ta se skupina izgovara s jasnim samoglasnikom *o*: *komárac, s vèlikôn mùkôn, kônji*. Drugo je razlikovno obilježje prižanjskoga govora čuvanje samoglasnika i gdje je u SP reduciran; tako se na području Prizne kaže: *čòvik, nòsić*, a u SP *čòvka nòsćo*. Silazna se intonacija u podtipu *sívac—sívca*, dakle *sívacă*, pretežno javlja već u Dušikravi, šireći se na područje Prizne. Zbog takva naglasaka u Dušikravi, moglo bi se i ovo područje od tri-četiri zaselka isključiti iz SP, ali je govor Dušikrave po svim drugim osobinama jednak SP, pa i u narodu živi misao da drugačije govore tek Prižnani i Starigraci.

Odmah se uočava da su među ovim govorima naglasne razlike posve neznatne, pa se može zapitati zašto su spomenute izofone uopće uzete u obzir. Ishodišna je pretpostavka (sad već dijelom potvrđena) ovog naglasnog ispitivanja da je na području cijelog mlađeg ikavskog dijalekta isti naglasni sustav (pojedinačne razlike sigurno postoje, neke su od njih već i spomenute), ali se u ovom radu ide za tim da se uz istraživanje sustava zabilježi što više naglasnih jedinica, a potonje bi bilo jako otežano ako bi se istodobno uzeli u obzir i drugi govori jer bi se jedinice, zbog glasovnih razlika, morale bilježiti dvostruko i trostruko. Dakle, vertikalno istraživanje koje obuhvaća i sustav i (bar) većinu naglasnih jedinica bit će izvršeno u SP, a horizontalno ispitivanje, kojemu je cilj uglavnom opseg sustava, bit će postupno prošireno na cijelo područje zapadnog, mlađeg ikavskog dijalekta.

Leksičke jedinice u ovom radu uzete su prema knjizi Srpski akcenti,⁴ dopunjene prema knjizi Studije o hrvatskom akcentu⁵ i prema Gramatici Brabec—Hraste—Živković.⁶ Određeni broj riječi dodan je po osobnom sjećanju i iz jezične prakse informanata. Svim sam jedinicama (prilagodivši ih dakako podgorskom izgovoru) sam zabilježio naglasake, a zatim sve provjerio prema naglašavanju ovih informanata: Milana Balena iz Balenske Drage, Lucije Vukušić iz Živih Bunara i Mare Šegote iz Pejica. Svaki je informant dao naglasne podatke za dio jedinica, pa su svi zajedno obuhvatili sve

² U daljnjem se tekstu sjevernopodgorski govor obilježava siglom SP.

³ Južni dio toga govora zahvaća i najsjevernije područje srednjega Podgorja.

⁴ Đuro Daničić, Srpski akcenti, Srpska kraljevska akademija, Beograd—Zemun, 1925.

⁵ Armin Pavić, Studije o hrvatskom akcentu, Rad JAZU, knjiga 59, Zagreb, 1981.

⁶ Brabec—Hrste—Živković, Gramatika hrvatskosrpskoga jezika, Školska knjiga Zagreb, 1965.

podtipove i sve različne naglasne jedinice sa svim jednakim jedinicama.⁷ Budući da se istražuje koherentnost sustava, a ne pojedinačna empirija,⁸ sporna su mjesta razrješavana pomoću drugih informanata, kojih je bilo mnogo, pa se ovdje poimence i ne spominju. Radi utvrđivanja naglasnih granica SP, dali su podatke po sažetijem postupku: Matilda Štokić sa Štokić Podova, Nikola i Mara Tičak iz Dušikrave i Marko Miškulin iz Ivanče. Svima im najljepše zahvaljujem na suradnji i nesebičnu trudu.

GLASOVNA I MORFOLOŠKA OBILJEŽJA SP

Ovdje će se govoriti samo o onim glasovnim i morfološkim oznakama SP koje dolaze u obzir pri bilježenju naglasnih jedinica imenica muškog roda.

1. U SP reducira se kratko zanaglasno *i* kad nije u korijenu, osnovnom nastavku —iv, —ljiv ni ispred suglasnika *g*. Pri tom ćemo prema samoglasniku *i* koji je bio u posljednjem, zatvorenom slogu dobiti reducirani samoglasnik na kraju riječi: čovik—čovkə, nòsić—nòscə pàrip—pàrpə, obišenjá-ković—obišenjákovćə. Ako je *i* bilo u sredini riječi iza poluotvornoga glasa *n* pred kojim je još jedan suglasnik, reducirani će se samoglasnik pojaviti ispred sonanta *n*: Brisničār—Brisənčār, tàmničār—tàmənčār, Kòstajničān—Kòstajənčān. Reducirani samoglasnik, napokon, može ostati na istomu mjestu: učitelj—učətelj, pàzitelj—pəzətelj, Spàsitelj—Spəsətelj. Primjeri za one slučajeve kad se ne reducira kratko zanaglasno *i*: šišmiš, opis; laživ—laživac, kràdljiv—kràdljivac, smùtljiv—smùtljivac; bìlig, bùbrig, vèrige. Riječ tèpih došla je u SP kasnije. Iznimno se samoglasnik *i* reducira i u korijenu kad je ovaj potonji drugi dio glagolske složenice: dòbtə, pòptə, zàbtə; dòbəla, zàbəla, sàkrla. U posljednjem se primjeru zbog nestanka samoglasnika *i* vokaliziralo suglasno *r*.

2. Nema prijeglasa o//e u instrumentalu jednine ni u nominativu, dativu, lokativu i instrumentalu množine: kràjon, mùžon; kràjovə, mùžovə, kràjovīn, mùžovīn.

3. Ne provodi se dosljedno druga palatalizacija: brkə i brcə; ràzlogə, brlogə, ali vra zə, rozə.

4. Prema dočetnom suglasniku *m* koji u književnom jeziku stoji u instrumentalu jednine; dativu, lokativu i instrumentalu množine, u SP je suglasnik *n*: kònjem—kònjon, srpom—srpon; kònjima—kònjīn, sřpovima—sřpovīn.

5. Česta je kratka množina: mīšə, borə, kràljə, búbnjə.

6. Imenice na —in gube taj nastavak i u jednini i u množini: brđān, Krčān, Līcān, Kārlovčān.

7. Uvijek je dug nastavak u dativu, lokativu i instrumentalu množine: kònjīn, bòrīn, dānīn, mājstorīn.⁹

⁷ Termini su objašnjeni u odjeljku Mjerila podjele imenica muškog roda na tipove, podtipove i različite naglasne jedinice.

⁸ Vidi o tome članak R. Katličića: Oko temelja jezikoslovlja, Suvremena lingvistika 9, Zagreb 1974.

⁹ To je jedina naglasna oznaka SP koja se može smatrati dijalektalnom.

MJERILA PODJELE IMENICA MUSKOG RODA NA TIPOVE, PODTIPOVE I RAZLICITE NAGLASNE JEDINICE

Odmah treba istaći da je u ovom radu težište na tomu kakvi su naglasci jer od toga zavisi biće riječi, pa i biće jezika. Pitanje tipologije u drugom je planu. Pa ipak, ni to se pitanje ne da mimoći.

Sve sam imenice muškog roda razvrstao u dva tipa. U prvi idu imenice koje mijenjaju naglaske po posebnim pravilima. U drugi se tip ubrajaju sve imenice koje ne mijenjaju svoga naglasaka, ili ga mijenjaju po općim pravilima,¹⁰ od kojih su za imenice muškog roda relevantna dva:

1. Ako je u genitivu množine nastavak —a, duga su uvijek dva posljednja sloga: kòsācā, jedīnācā. Pri tom se i kratki naglasak koji bi se našao na pretposljednem slogu mijenja u dugi, zadržavajući svoju intonaciju: svāti—svātā, kōnji—kōnjā.

2. Samoglasnik se dulji kad se nađe pred suglasničkim skupom u kojem je prvi glas poluotvoren (j, l, lj, m, n, nj, r, v). To je duljenje po položaju: jārāc—jārca, pōnēdāljak—pōnēdīljka.

Prvi se naglasni tip dijeli na petnaest podtipova.

Drugi se tip razvrstava na dvadeset četiri različite naglasne jedinice. Mjerila su ovog razvrstavanja: vrsta naglasaka, mjesto naglasaka (od prvog sloga dalje), zanaglasna dužina, njeno mjesto u nominativu jednine (od posljednjeg sloga unatrag) i broj dužina.

Unutar tih naglasnotipoloških mjerila, pri navođenju naglasnih jedinica uzeta su u obzir i posve praktična mjerila koja određuju slijed: imenice s kratkosilaznim naglaskom, sa dugosilaznim, s kratkouzlaznim, s dugouzlaznim; zatim, u okviru toga: jednosložne, dvosložne riječi itd. Imenice su sređene i po tome imaju li nepostojano *a* kojeg iščezavanje ne zahtijeva duljenje po položaju, te imaju li nepostojano *a* koje iščezavanjem ostavlja skupinu što traži duljenje po položaju. Sva ova praktična mjerila uzeta su u obzir samo radi snalaženja u naglasnom građivu, a nemaju nikakve naglasnotipološke vrijednosti kao ni navođenje riječi abecednim redom.

PREGLED NAGLASNIH TIPOVA

PRVI TIP

Podtipovi s kratkosilaznim naglaskom u nominativu jednine:

1. glōg—glōga
2. gōvōr—gōvora
blāgosōv—blāgosova

Podtipovi u kojih je dugosilazni naglasak u nominativu jednine:

1. dār—dāra
2. brōd—brōda
3. bān—bāna
4. stō—stōla

Podtipovi koji imaju kratkouzlazni naglasak u nominativu jednine:

1. bilig—biliga
2. bōdac—bōdāca

¹⁰ Stjepan Babić, O Daničićevu naglasnom sustavu kao sustavu, Jezik XV, broj 5/1968. Božidar Finka, Prilog akcentatskoj tipologiji u imenica, navedeni Jezik.

3. pròsac—pròsca
4. dòlac—dóca
5. brìjāč—brijáča
gspòdār—gospodára
komedi jāš—komedi jáša
6. mr̕kōv—mr̕kōva

Podtipovi s dugouzlaznim naglaskom u nominativu jednine:

1. vrábac—vrápca
2. jedínac—jedínca
Dalmatínac—Dalmatínca
3. Novopazárac—Novopazárca

DRUGI TIP

Različite naglasne jedinice s kratkosilaznim naglaskom:

1. svāt—svāta
brātćā—bratāća
čēšalj—čēšlja
mlīnac—mlīnca
sōkolćā—sōkolāća
pārožak—pāroška
Jāblanac—Jāblānca
nēpriatelj—nēpriateljja
Lūbenovac—Lūbenōvca
Ōskoruškovac—Ōskoruškōvca
2. bādnjāk—bādnjāka
dōbrotvōr—dōbrotvōra
nēpravednīk—nēpravednīka
3. lāstāvććā—lāstāvćāća
pōtpōranj—pōtpōrnja

Različite naglasne jedinice s dugosilaznim naglaskom:

1. āndel—āndela
būbanj—būbnja
āndelćā—āndelāća
Đūrđevac—Đūrđēvca
Pōrkolovac—Pōrkolōvca (velebitski toponim)
2. būrnjāk—būrnjāka
Kārlovčān—Kārlovčāna

Različite naglasne jedinice s kratkouzlaznim naglaskom:

1. bātćā—bātāća
brānōtelj—brānōtelja
būbotak—būbotka
izdanak—izdānka
Ērcegovac—Ērcegōvca
2. iskōn—iskōna
bēzdušnīk—bēzdušnīka
prēzimenjāk—prēzimenjāka

3. Ivānčċa—Ivānčċa
4. Krāmārkovac—Krāmārkōvca (velebitski toponim)
5. bēzūmnīk—bēzūmnīka
6. Kōstājēnčān—Kōstājēn
čāna
7. antrēšelj—antrēšelja
Otōčac—Otōčca
izbāvətelj—izbāvətelja
neznābožac—neznābošca
crnōglavac—crnōglāvca
8. kukūružnjāk—kukūružnjāka
9. gospodārċa—gospodārċa
kućepāzətelj—kućepāzətelja
10. ednogōdišnjāk—ednogōdišnjāka
11. krvoprōlītīnīk—krvoprōlītīnīka

Različite naglasne jedinice s dugouzlaznim naglaskom:

1. dókaz—dókaza
spásətelj—spásətelja
nácipak—nácipka
Búnjevac—Búnjēvca
Krágujevac—Krágujēvca
2. nápoləčār—nápoləčāra
3. náčēlnīk—náčēlnīka
4. Bunárčān—Bunárčāna
pogānovċa—pogānovċa
5. bezákonīk—bezákonīka
6. Novosáđān—Novosáđāna
kasnolígālac—kasnolígālca
7. obišenjākovċa—obišenjākovċa
8. pristolonáslidnīk—pristolonáslidnīka

Hipokoristici cáko, striko, Ive, Máte itd. idu po tipu bráda, a ostale imenice muškog roda na samoglasnik uvrštene su u odgovarajuće različite naglasne jedinice imenica muškog roda na Ø.

N A G L A S N I T I P O V I

PRVI TIP

Podtipovi s\ u nominativu jednine

1. U nominativu jednine kratkosilazni je naglasak, koji se od genitiva dalje mijenja u kratkouzlazni u svim padežima,¹¹ samo je u vokativu jednine opet \ :

jedn. N. A. glōg	množ. N. glōgə i glōgovə
G. glōga	G. glógā i glōgōvā ¹²
V. glōgu	

Jednake naglasne jedinice:¹¹ as, bak, bat, bik, bob, bor, cvek, čep, čvor, ćef, ćup, dažd, drop, džep, đon, fes, grab, grč, grm, grob, grof, groš, kit, Klek

Klis, kljen, konj (D. L. I. kōnjīn), koš, Krf, Krk, krov, krš, kuk, kup, lak, leš, mač, mašt, mošt, noj, palj, pod, pop, ris, rob, rov, rt, sak, Senj, sklop skup, slog, smet, snop, som, Split, spor, struk, stvor, šav, šef, škaf, školj, top trap, trop (drop), Trst, Tuk, tuč, tvor, zboj, zbor, zglob ...

Prenošenje je naglasaka na prijedlog oslabljeno: ū džep, pò grm, nà grob, ū Senj ...

2. Kratkosilazni naglasak ostaje u svim padežima, a dužina na posljednjem slogu čuva se samo u nominativu (akuzativu) jednine:

jedn. N. A. gōvōr	množ. N. gōvora
G. gōvora	G. gōvōrā

JJ: bivo, čopor, đavo, diver, grumen, iver, javor, jasen, kamen, kremen, lokot, marmor, pepel, plamen, pleter, pramen, prsten, sjever, soko, stožer, stremen, šator, ugljen, vijor ...

Tako i trosložne: blāgosōv, dogovor (i sve složenice sa govor).

Promjena \backslash u \backslash u lokativu jednine čuje se samo u stalnom izričaju: Nīje ōstā ni kāmēn na kamēnu (pored običnijeg na kāmēnu), ali samo u gōvoru, po būsenu, na plāmēnu itd.

Prenošenje je na prijedlog dvojako, tj. oslabljeno: dō đavola, zà divera, izà divera, pòd javōr; i neoslabljeno: pòd jasēn, nà kamēn. U trosložnih se imenica ne čuje prenošenje.

Podtipovi u kojih je \sim u nominativu jednine

1. Dugosilazni naglasak mijenja se u dugouzlazni u lokativu jednine, a u svim je padežima duge množine \backslash , osim u imenica koje u tim padežima imaju \backslash :

jedn. N. A. dār	množ. N. dārovā
G. dāra	G. dārōvā
L. na dāru	

U nominativu¹¹ je i akuzativu kratke množine \sim , a u svim ostalim padežima \backslash :

N. V. mrāvī	D. L. I. mrāvīn
G. mrāvī	A. mrāve

JJ: ar (N. množ. āri, G. ārī ... 100 m²), bal, bar, bis, brak, brav, brid, brig, brk, brus, bus, cilj, crip, crv, cvit, čin, član, ćuk, dan, drug, dug, fat (hvat), gar, glas, glib, grad, grb, jaz, jad (N. množ. jādī G. jādā, D. L. I. jādīn), kad, kal, kas, kat, kip, klas, klip, kljun, krak, krug, kus, kvas, lik (samo u izričaju G. jednine líka. npr. Nēmā mu líka), lis (drvena građa), list, luk, mlaz, mrak, mrav, mrs, muž, pad, par, pas (pojas), pir (svadba), plan, plin, plet, praz, prut, pūk, rad, red, rep, rub, sag, sat, sin, sklad, slap, stid, sliv, smrad, snig, spas, sram, srp, stan, star (žitna mjera), stas, staž, stid, strug, svit, šjal (šal),

¹¹ U SP kao i u književnom jeziku jednaki su genitiv i akuzativ u imenica koje označavaju čovjeka ili životinju, a u svih drugih imenica muškog roda jednaki su nominativ i akuzativ (od toga se dakako izuzimlju personificirani pojmovi i šahovske figure); u daljnjem se tekstu razumijeva ta jednakost padeža.

¹² I u SP vrijedi paradigmatička norma književnog jezika koja određuje da je u genitivu množine nastavak uvijek dug i da su duga posljednja sloga ako je u tom padežu nastavak —a. Iz činjenice da je SP novoštokavski govor proizlazi i to da su njegove opće naglasne norme jednake općim naglasnim normama književnog jezika.

¹³ U daljnjem tekstu sigla JJ znači jednake naglasne jedinice.

¹⁴ U SP su u množini uvijek jednaki nominativ i vokativ i po obliku i po naglasku.

škip, štab, štit, šum, šus, tir (pucanj), trag, trak, trg, trn, trun, trup, trut, tur, ud (samo u izričaju: Nije ôstâ... ûd ûda), um, val, vez, vid, vik, vir, vlak, vrag, vrat, vrid, vuk, zec, zid, znak, zrak, zub (u značenju dijela tijela množina je: zûbâ, zûbî, zûbîn; inače: zûbovâ, zûbôvâ, zûbovîn), zvek, zvuk, žbun, ždrib, žig, žlib...

Kratkouslazni u dugoj množini ima nekoliko imenica s korijenskim samoglasnikom *o*: bôlovâ, bôlôvâ, bôlovîn... Tako i: bod, bon, god, gol, pol, spol, šos. Te imenice pokazuju jaku tendenciju da zadrže naglasak nominativa i u lokativu jednine: u bôlu, po spôlu itd. Od imenica bod, bon, god čuje se i genitiv jednine: bôda, bôna, gôda, pa bi po tome išle u podtip brôd—brôda, a imenica gôl—gôla (po tomu naglasku u genitivu jednine) išla bi i u podtip bân—bâna.

Imenice podtipa dâr—dâra koje znače čovjeka ili životinju zadržavaju naglasak nominativa i u lokativu jedine: o drûgu, po mûžu, ali imenica vrâg mijenja naglasak, pa u lokativu glasi: u vrâgu.

Prenošenje je neoslabljeno: nâ dâr, û mrâk, zâ vûka, pô zêca, îza brîga, ali iznimno: nâ ûm (Pâlo mi je nâ ûm).

2. Dugosilazni naglasak nominativa jednine mijenja se od genitiva dalje u \, a u dugoj množini u \. U imenica koje ne znače čovjeka ni životinju, u lokativu jednine mijenja se \ u \:

jedn. N. A. brôd	množ. N. brôdovâ
G. brôda	G. brôdôvâ
L. na brôdu	

JJ bog, boj, bok, broj, :dom, drob, gnoj, grom, kov, kraj, kroj, led, loj, lov, ma (mah), med, most, nos, od (hod), plod, plot, post, pot, raj, rod, roj, smok, sok, stog, tast, tor, tov, voz, znoj...

Imenice gost i rog u kratkoj množini glase: gôstâ, gôstî (i gôstijû), gôs-tîn; rôzâ (pored rôgovâ), rôzî (pored rôgôvâ), rôzîn (pored rôgovîn).

Prenošenje je neoslabljeno: zâ boga, û bôj, nâ brôd, pôd môst, îspod mosta.

3. Dugosilazni naglasak nominativa jednine mijenja se u dugosilazni u svim padežima jednine i kratke množine, samo je u vokativu jednine ~ kao i u nominativu. U svim je padežima duge množine \:

jedn. N. bân	množ. N. bânâ i bânovâ
G. bâna	G. bânâ i bânôvâ
V. bâne	

JJ: Blaž, Beč, brač, Brač, brist, čunj, dvor, đak, gnjat, grič, gunj, jež, kec, ker, ključ, knez, kralj, križ, kut, kvar (duga množina: kvarovâ, kvarova), lug (pepeo), malj, mir, mul, Nin, Niš, nož, panj, plast, prišt, prut, put, puž, Rim, skut, smrč, stinj, stup, sud (iudicium), svak, šaš, škip, špag, štap, trud (napor), žal, ždral, žir, žmulj, žulj...

Prenošenje je neoslabljeno: û Bêč, nâ pânj, pôd brîst, nâ križ itd.

4. Dugosilazni se naglasak nominativa jednine mijenja od genitiva dalje u \ u svim padežima jednine, duge i kratke množine, samo je u vokativu jednine \:

jedn. N. vô	množ. N. vòlâ i vòlovâ
G. vòla	G. vólâ i vòlôvâ
V. vòle	

JJ. gri, sto, vr (vrh). Ovamo idu i imenice: gra, pra, stra, koje, doduše, u genitivu i akuzativu jednine, zbog sažimanja, glase jednako: grâ (od graha > graa > grâ), prâ, strâ, ali u lokativu imaju kratkouzlazni kao i sto: u grâvu, o prâvu, u strâvu.

Prenošenje je neoslabljeno: nâ stō, zâ grī, ū vř itd.

Podtipovi koji imaju \ u nominativu jednine

1. Kratkouzlazni naglasak mijenja se u kratkosilazni samo u genitivu množine. Sigurno je da u SP umanjenice kao što su zûbcā—zûbāca, vratcā—vratāca ne idu u ovaj podtip jer sve zadržavaju \ i u genitivu množine: zûbicā, vrâticā, nôsīcā itd. Zato su takve riječi izdvojene u posebnu različitu naglasnu jedinicu. One pak imenice koje pripadaju ovom podtipu naglasno se vladaju neobično. Proste riječi tog podtipa i one koje se ne osjećaju kao umanjenice pretežno imaju \ u genitivu množine:

jedn. N. A. bīlig	množ. N. bīligā
G. bīliga	G. bīlīgā

Tako i: Alan, bubrig, Božcā, Cigan, čekcā, čoban, dukat, jastuk, jelen, jezik, kaiš, kalup, kamiš, kazan, konak, krevet, kufer, kundak, ljiljan, malcā, medvdā, obraz, oraj, ožeg, parpā, paun, polug (polog), ragan (vrlo jak vjetar), šiljeg, taban, tavan, tovar, Turčin, unuk, vagan... Protivno tomu vladaju se imenice: blesan, bukvā, dvoran, fenjer, gačan, gušan, mištan, Mlečan, nišan, otrov, urocā, ugrk, zekan, zlatan, zvekan, zvizdan... U tih je riječi u genitivu množine običniji nepromijenjeni, tj. kratkouzlazni naglasak: mištānā, ūrōkā itd.

I složenice obično imaju nepromijenjen naglasak: izborā — izbōrā. Takve su: iskaz, izlaz, izlet, iznos, izvor, izvoz, obrub, odbor, odmor, odnos, odsik, odskok, opis, optok, otkop, otkup, otpor, pokoj, pokrov, pomak, pomol, pomor, porez, porod, porub, potok, potop, povež, povod, predah, prorok, sukob, susrit, uboj, ukop, ulaz, umor, upis, ured, uskok, uvoz...

Sve se ostale imenice (bez obzira na to jesu li proste ili složene) često javljaju s dvojakim naglaskom u genitivu množine, tj. \ i \: bīsērā i bīsērā. Tako i: Arap, avan, balvan, brštan, cesar, čibuk, čovčcā, čilim, deran, despot, dešpet, doček, domak, dopis, goran, grkljan, izliv, izmak, izrod, izvor, kostenj, krščan, nezet, obrok, obrt, oklop, okov, otkos, otok, otrov, otvor, pečat, podrum, pogon, poklon, poskok, seljan, šišmiš, teret, trbu, Uskrs, vitez... Amo se pribrajaju i osobna imena i prezimena: Boban, Bogdan, Ivan, Milan, Miloš, Mladen...

Ova podjela unutar podtipa izvršena je prema naglašavanju troje informanata i na osnovi osobnih naglasnih refleksa, ali ipak držim da bi, bez obzira na čestotu jednog ili dvaju naglasaka u genitivu množine istih imenica ovog podtipa, bilo praktičnije kazati da sve imenice podtipa biser—bisera imaju u genitivu množine dvojak naglasak \ i \, tj. bīsērā i bīsērā, jer nakon ponovnih udubljanja može se zaključiti da se u svake imenice ovog podtipa uz češći naglasak javlja i onaj drugi. Samo deminutivi uvijek imaju kratkouzlazni, tj. nepromijenjeni naglasak u genitivu množine, pa su i izdvojeni u posebnu različitu naglasnu jedinicu.

1. Kad je u genitivu množine \, on se ne prenosi na prijedlog: od biľigā, do mēdvīdā...

2. Kratkouzlazni naglasak nominativa jednine prenosi se od genitiva dalje s prvog sloga na drugi, samo je u vokativu jednine \ a u genitivu množine / u skladu s općim pravilom o dugom pretposljednem slogu kad je u tom padežu nastavak —a:

jedn. N. A. život	množ. N. životā
G. života	G. životā
V. živote	

JJ: bodācā (obično samo u množini: probadi, protisli), čistac (čistina), gozdac (gvozdac, kopča), Gračac, klančac, kotlācā (samo u množini) mrtvac, mudrac, peleš, prīsnac, svidok, takmac, tīsnac, vedrac... Ovamo ide i ime Miloš kad je u poslovi: Dvā lōša ūbišē Milōša. Inače je Miloša.

3. Na prvom je slogu kratkouzlazni koji se mijenja u \ samo u vokativu jednine:

jedn. N. prōsac	množ. N. prōscā
G. prōsca	G. prōsācā
V. prōšće	

JJ: badanj, biljac, bodac (onaj koji se uspješno bode), čabar, časak, grobak, čošak, ječam, kabā (samoglasnik ā dug je zbog sažimanja nakon prelaska / u o), kosac, koštac, kotā, lažac, ljutac, metar, momak (V. mōmče zbog duljenja po položaju), nosac, odar, otac, pakā, papar, platac, posā, prasac, stručak, šabac, šklopac (krpelj), škopac, škropac, šokac, vodac, vovac, vitā, Vršac.

U tih se imenica dugouzlazni naglasak na drugom slogu od kraja javlja samo izuzetno, i to većinom u pjesmi: Kād se rūčā, da san kod kosācā; Stō momākā, dvīsto divojākā...

Ni one imenice toga podtipa koje imaju dugu množinu ne mijenjaju naglasak: pōslovā—pōslōvā. Tako i čošak, kotā...

4. Kratkouzlazni naglasak nominativa jednine mijenja se od genitiva dalje u dugouzlazni u svim padežima jednine, samo je u vokativu ^, a tako i u svim padežima množine, osim genitiva gdje je \:

jedn. N. A. dōlac	množ. N. dōcā
G. dōca	G. dōlācā
V. dōče	

D. L. I. dōcīn
A. dōce

JJ: kōlac, kōnac, lōnac, stōlac...

5. Na prvom je slogu kratkouzlazni naglasak a drugi slog je dug. Od genitiva dalje prelazi \ na drugi slog, i to kao / u svim padežima, samo je u vokativu jednine \:

jedn. N. brijāč	množ. N. brijācā
G. brijāča	G. brijācā
V. brijāču	

JJ: alat, ambar, april, arhiv, Banat, balon, barjak, barun, berač, birač, bilač, bilaš, bodač, borić, borik, Bošnjak, branik, brezik, brnjaš, brodar, brojač, brvnaš, bubnjar, bukvić, bunar, buvač, cekin, ciglar, češljic, čuvar, derač, dičak, divljak, donjak, drmun, drobiž, drugar, drvar, duvan, dužnik (samo u poslovi: Od zla dužnika i kôza bez mlîka, inače je dūžnik—dûžnika), divzak, Englez, fakin, Francuz, gajdaš, galin, glavar, Gluvač, golić, gornjaš, gradić, gudač, grgeč, Hrvat, iglar, igrač, jelik, jerdan, junak, kablar, kartaš, kolač, konjić, kopač, kosir, kostur, kotar, kovač, kozar, Krasnar, križar, krmar, krojač, krvnik, krznar, likar, limun, Lipik, livak, lojar, lončar, lopar, lučar, luđak, lugar, mađir, medar, mesar, metilj, mijur, mlađić, morač, mornar, Mostar, mrgilj (međaš), nogara, novak, oblic, očnjak, orač, osmak, ovčar, parnjak, penjač, petak, pisar, pivač, plečaš, plemić, plivač, Poljak, popić, prostak, prvak, račun, rogač, ručnik, rudar, rukav, rvač, sedlar, seljak, Sibinj, sijač, sitniš, slatkiš, slavić, slipić, slušač, spavač, sporiš, srndač, svinjar, svi-rač, šaran, šestar, šljivik, šurjak, težak, trećak, trubač, ukač, uzdar, užar, vagir, vagon, vezač, vezir, vitrić, vočar, vojnik, volar, vozač, vozar, vratar, vreb-ač, vršnjak, zanat, zidar, zlatar, zvonar, zvonik ...

U taj podtip idu i trosložne imenice koje jednako mijenjaju naglasak: bakalār, barjaktar, bogataš, bolesnik, crvendač, četvrtak, činovnik, desetak, desetar, devetak, general, gontunar, gospodar, izbirač, Javornik, kalendar, kapetan, karitad, kirijaš, kokošar, kotulač, koporan, Ledenik, ledenjak, Manitaš, medenjak, nabavljač, napadač, očenaš, oficir, ogričak, ogrnjač, planinar, poglavar, otimač, pečenjak, pokrivač, pomoćnik, poslanik, potrebnjak, poznanič, probirač, prostirač, rešetar, robijaš, sabirač, siromak, smetenjak, srčenič (ljekoviti biljni korijen), stanovnik, Talijan, tamburaš, Trstenik, velikaš, Zavižan, zelembač ...

Sve te imenice imaju od genitiva dalje dugouzlazni naglasak na slijedećem slogu, a u vokativu jednine kratkosilazni: Zavižan—Zavižana, Zavižane ...

Tuđice koje bi po općim pravilima novoštokavskog naglašavanja također išle u ovaj podtip češće se čuju s neprenesenim dugosilaznim naglaskom: doktorāt, magistrāt ...

Kao brijač—brijača, odnosno Zavižana—Zavižana akcenatski se ponašaju i četverosložne imenice sa \ na trećem slogu i zanaglasnom dužinom na posljednjem slogu u nominativu jednine, pa i njih pribrajamo ovom podtipu: apatēkār, ispovidnik, komedijaš, Kopaonik, lakrdijaš, molitvenjak, nekrštenik, nesuđenik, osuđenik, otkupljenik, pometenik, posuđenik, poturčenjak, prepredenjak, presađenik, propovidnik, upaljenik, uškopljenik, vinogradar, zagovornik, zapovidnik, zavaljenik ...

I te imenice, dakle, pomiču naglasak od genitiva dalje na iduću slog, i to kao /, a u vokativu jednine imaju \: zapovidnik—zapovidnika, zāpovidniče ...

6. N a prvom je slogu kratkouzlazni naglasak, a drugi je slog dug. Od genitiva dalje premješta se \ na drugi slog u svim padežima, samo je u vokativu jednine \:

jedn. N. mŕkōv
G. mŕkōva
V. mŕkove

množ. N. mŕkōvo
G. mŕkōvā

Dugouzlazni je u genitivu množine u skladu s općim pravilom o duljenu kratkih naglasaka kad bi se oni našli na pretposljednem slogu u tom padežu.

JJ: garov, kudrov, lasov, lisov...

Većina imenica koje u književnom jeziku idu u taj podtip, u SP ima druge nastavke: lažac mjesto lažov, šarko mjesto šarov itd.

Podtipovi s dugouzlaznim naglaskom u nominativu jednine

1. Dugouzlazni se naglasak mijenja u dugosilazni samo u vokativu jednine:

jedn. N. vrábac	množ. N. vrápca
G. vrápca	G. vrábācā
V. vrápce	

JJ: batac, bilac, borac, brižak, crnac, cvitak, čičak, članak, čvorak, čvrčak, ćurak, dabar, darak, dašak, dojam, držak, dušak, fratar, glasak, glumac, gnjurac, grašak, gusak, jamac, jarak, jaram, kapak, kobac, krivac, krmak, kukac, kupac, kvasac, lovac, ljljak, mačak, mamac, manjak, moljac, mračak, mrmak, mućak, mulac, najam, Nijemac, novac (nôvci—nôvācā), ovan, orā (órla i órlōvā, órlōvīn), papak, patak, pisac, pisak, pivac, Platak, pljusak, prašak, pravac, prelac, prutak, pulac, pušak, ražanj, redak, ručak, samac, sajam, sivač, Sremac, stupac, sudac, svetac, svilac, svirac, svrabac, šarac, šiljak, šipak, škripac, štagalj, štenac (štēnci—štēnācā), šuljak, šušanj, telac (tēlci—tēlācā), trupac, tutanj, tvorac, ugā, valjak, vinac (vijenac i kra-lješnica), vranac, vršak, zajam, znanac, zubac, živac, žizak...

Taj se naglasni podtip prostire od Ivanče do Štokić Podova, ali se iz tog isključuje Dušikrava, gdje prevladava silazna intonacija: lōvācā, vrānācā. Također se na sjeverozapadu SP javlja dugosilazni naglasak u genitivu množine već u Bralićima, a u Gornjoj Kladi čuje se gotovo isključivo silazna intonacija: bīlācā glūmācā...

Imenice toga podtipa s dugom množinom imaju kratkouzlazni naglasak: pōjmovā—pōjmōvā—pōjmovīn. Tako i: najam, sajam, stupanj, ujam, zaja-m...

2. Dugouzlazni naglasak ostaje u svim padežima na istomu mjestu, samo je u vokativu jednine \ na prvom slogu:

jedn. N. jedīnac	množ. N. jedīncā
G. jedīnca	G. jedīnācā
V. jēdīnče	

JJ: anđelak (V. āndēlče zbog duljenja po položaju), bigunac, Bosanac, brdeljak, Budimac, curetak, četvrtak, čovičac, čuperak, desetak, diverak, dobitak, dodatak, gubitak, izdatak, jezičac, komarac, krajičak, kućerak, ledinak, ljubimac, mekušac, Mostarac, muškarac, oblačak, Obrovac, osnutak, ostatak, pašanac, petljanac, pijanac, početak, podatak, poganac, povitak, primitak, prvenac, razvitak, rukavac, savitak, sinovac, smotuljak, suvarak, suvišak, svršetak, šaranac, Španjolac, trenutak, tuđinac, udovac, užitak, visuljak, začetak, zadatak, želudac, žumanjak...

U taj podtip idu i četverosložne imenice s dugouzlaznim naglaskom na trećem slogu: bilopóljac, bogomoljac, bogoslovac, Crnogorac, čudotvorac, Dalmatinac, dobročinac, dobrovoljac, domorodac, donjoselac, dovršetak, gor-

njozemac, inozemac, izuzetak, Jagodinac, kokošinjac, Krušedolac, Makedonac, navijutak, nedostatak, Negotinac, Novoselac, Ogulinac, pogorilac, Pomoravac, prikodrinac, prikomorac, prvoženac, samovoljac, savijutak, siromašak, Srbijanac, staroselac, svaštoznanac, Temišvarac, Varadinac, Varaždinac, vodozemac, Vukovarac, zalogajak, zamotuljak, započetak, završetak...

Sve te četveosložne imenice zadržavaju / u svim padežima, a samo je u vokativu jednine \:

jedn. N. Dalmatinac	množ. N. Dalmatince
G. Dalmatince	G. Dalmatince
V. Dalmatince	

U tom podtipu, bez obzira na to jesu li posrijedi trosložne ili četveosložne imenice, ni u jednog informanta nisam čuo prenesena naglasaka na prethodni slog, kao što je to u Daničića i, dalje, na toj osnovici, u kodificiranoj normi: muškaraća, dobroćinaća. Čuje se uvijek neprenesen naglasak, i to dugoulazni: muškaraća, dobroćinaća; i dugosilazni (opet od Ivanice na sjever, zatim u Dušikravi i dalje na jugoistok): muškaraća, dobroćinaća. Prema tomu, jasno je da je naglasak muškaraća, dobroćinaća u skladu s hrvatskom novoštokavskom naglasnom normom.

3. Na četvrtom je slogu dugoulazni naglasak, koji ostaje u svim padežima, samo je u vokativu jednine \ na prethodnom slogu, a na mjestu / ostaje zanaglasna dužina:

jedn. N. Novopazarac	množ. N. Novopazarcu
G. Novopazarca	G. Novopazarcu
V. Novopazarcu	

Takav naglasak ima i Jerusolimac. Preneseni naglasak na prethodni slog nije se čuo ni u jednog informanta.

Različite naglasne jedinice s kratkosilaznim naglaskom

1. U svim je padežima kratkosilazni naglasak. U višesložnih riječi ostali su slogovi kratki (samo je u imenica koje mijenjaju / u o sažimanjem nastao dug samoglasnik a, npr. čavā): bēg, brat (množ. brāća, brāće itd. kao kūća, kūće), Čeh, čir, čuv, dim, dlan, du-duva (duh), džem, đem, gad, grad, Grk, gušt, jug, klin, kmet, kru, lan, lav, lom, luk, mak, miš, mlin, Mljet, mraz, pir (žitarica), plač, plug, prag, prst, Prus, puv, rak, ren, rok, Rus, sir, skok, skot, sliz, slom, soj, splet, Srb, svat, svit (savjet), špot, štir, tić, tok, tren, Vid, Vla (Vlah), zet, zmaj, Žid...

Imenice čas, lom, rok, skok, splet, tok mijenjaju u lokativu jednine i u svim padežima množine \ u \: u času, u ròku, časovā—časōvā, ròkovā—ròkōvā; a imenice gad, rat, skot mijenjaju \ u \ samo u množini: ràtovā—ràtōvā itd., ali u ratu (prema u ràtu).

Prenošenje je oslabljeno: u dim, za brata, na dlan, za kru, u mlin, iz rata, na pragu. Ali silazni se naglasak s genitiva množine ne prenosi, pa se čuje samo: od Rūsā, kod Sřbā Gřkā itd.

Dvosložne imenice: biškup, bratća, carća, čabrća, čirća, dlanća, dušman, građan, guščća, Isus, jablan, Jadran, jarća, kablća, kmetća, kozlća, kruščća, lavća, Lazar, maćća, mišća, Mlećća, noktća, paćća, pilća, prstća, pupćća, račća, Skadran, somća (zabat), Srpćća, stršen, prandid, Vlašćća (nom. množine), zlotvor, Židov...

U ovih se imenica naglasak ne prenosi na prijedlog.

Imenice s nepostojanim *a*: bakar, češalj, čokac (udarac prstom koji se odapne od palca), čokanj, kašalj, Kopar, krušac, kupac (kup zemlje ili tučanka uz cestu), laštar, lisac, letak, meštar Mlecā (nom. množ.), mozak, nokat, oganj, Petar, pucanj, pupak, rogalj, Skadar, stisak, sužanj, svekar, svrdā, strošak, tučak, viganj, vitar, vosak, Zadar...

Imenice mozak, strošak, vitar imaju u množini \: mòzgovā—mòzgovā, vitrōvā—vitrōvā...

Prenošenje je dvojako, tj. oslabljeno: ù Bakar, pòd laštar, nà vitar; i neoslabljeno: zā strošak, ù vosak. Inače se u ovih imenica naglasak prenosi samo iznimno.

Imenice s nepostojanim *a* u kojih se prvi slog dulji po položaju: ārak—ārka, čavā, danak, ganač, janjca (nom. množ.), klinac, kvarat, lanac, mlinac, palac, Pava, porat, sanak, sinak (pretežno se čuje samo u vokativu: sīnko), Sinac, stanak (samo u izričaju Nēmā mi stānka), starac, strmac, tanac, ujac, zglavak...

Naglasak se prenosi vrlo rijetko, i to oslabljeno: īdēn pò jānjce.

Trosložne imenice: Běograd, Biograd, Bogosav, bratučed, carevčā, grlāč-čā, interes, jabuččā, lasāččā, Lazarčā, Lupoglav, Miroslav, nečovkā, parošč-čā, polubrat, pratioc, praunuk, Radosav, ranioc, slušaoc, sokolčā, ugursuz, Vukelčā...

U tih se imenica naglasak ne prenosi na prijedlog.¹⁵

Trosložna imenica s nepostojanim *a*: pārožak—pāroška.

Trosložne riječi s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: bālavac—bālāvca, brabonjak, brbljavac, brezovac, Bukovac, čakavac, čupavac, čelavac, čikavac (čekić za tucanje tucanika), čoravac, drljavac, gubavac, gušavac, Jablanac, jalovac, jazavac, kajkavac, kosovac, krastavac, Kruševac, kruškovac, kudravac, kukavac, lajavac, lakomac, mucavac, ništave (u šali npr. Za večeru češ ništāvce), pastorak, praporac, prnjavac, puzavac, svatovac, štokavac, šašavac, šugavac, šuškvac, Treskvac, Vrgorac, zločinac, zmajevac...

Prenošenje je oslabljeno: iz Jablānca. Inače je prenošenje vrlo rijetko, a kad se i javlja, onda je to u stalnijim sintagmama. Ta pojava vrijedi i za druge podtipove i različite naglasne jedinice u kojih je prenošenje samo izuzetno.

Četverosložna imenica: nēpriatelj.

Četverosložne riječi s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: Jābukovac—Jābukōvca, Kuterevac, Lubenovac, Radilovac, Smederevac...

Prenošenje je iznimno, i to oslabljeno: iz Lubenōvca.

Peterosložna imenica s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: ōskoruškovac—ōskoruškōvca.

2. Imenice s kratkosilaznim naglaskom i dužinom na posljednjem slogu: ājmēk—ājēmka, bačvar, badnjak, bauk, bezdan, Bihač, bosjak, božjak, brašnar, brdar, brđan, Budim, Bugar, češljār, četnik, čipkar, čizmar, dinar, galeb, gavran (lok. po gavrānu samo u izričaju... mākar me po gavrānu īskalā, no i u tom slučaju običnije je po gāvranu), golub, gugut, guslar, guščar, gutljaj, izgled, jadnik, jastreba, jauk, juriš, Kladan, knjižar, kockar, kolar, konjak, Kozjak, kolut, komad (G. množ. komādā, D. L. I. komādīn), Konjic, korak, koren, Kurjak (nadimak, inače samo vuk), kuvar, labud, lišaj, lokot, mačjak,

¹⁵ U daljnjem se tekstu prenošenje naglasaka gdje ga nema neće ni spominjati.

miris, misec (G. množ. misēci), misnik, mišjak, mjauk, mlađak, mlinar, nečak, Nehaj, nekum, nemar, nemir, Nenad, nerad, nevid (samo u izrazu: vidon i nēvidon, tj. uvijek, stalno), obad, oblak, obluk, Obrad, obruč, obzir, odzdrav, oglav, opaz, oprez, Osijek, pasjak, pauk, pekar, perut, pločnik, pogled, pokret, poljar, porast, posluv, povrat, pozdrav, poziv, požar, pridnjak, pristav, procip, prosjak, puškar, putalj, radiš, ribar, ribnjak, rođaj, rođak, sastav, sabljar, sitar, sivalj, skorup, slučaj, soldat, spomen, Stipan, stožer, strunar, sumrak, svitnjak (vrpca u gaćama, drugo je svitnjāk, tj. krijesnica), šapot, škrgut, šljivar, šumar, topot, torbak, torbar, trepet, ugled, ukras, uzrest, vidik, voćnjak, Vrbas, Zemun, žabar, žitar...

Dubletni likovi imenice pōglēd imaju značenjske razlike: U pōglēdu ti vidīn tūgu. U ton pōglēdu nēmā nīkākve zāmīrē. Promijenjen naglasak u lokativu čujemo i u ovom stihu: Čekala san dīku na vidīku. Inače naglasak u lokativu ostaje nepromijenjen. Prenošnje je rijetko, i tad oslabljeno: pō dinār, ū korāk, nā misēc, zā oblāk...

U dugoj je množini u osmero informanata utvrđen ovaj naglasak:

N. V. gālebovā
G. gālebōvā

D. L. I. gālebovīn

JJ: golub, jastreb, labud, lišaj, slučaj, kolut...

Trosložne imenice: bilobrk—bilobrkā, Bogoljub, brzobjav, buzdovan, Carigrad, caronar, caronik, Daruvar, dobrotvor, događaj, Dragomir, Dragutin, iguman, imenik, imenjāk, Jablančan, jabučar, jagodnjak, jorgovan, kamenar, Kamenjak, kolovoz, konobar, konjanik, Krešimir, listopad, magazin, manastir, matičnjak, Milorad, misečnik, mišetar (mešetār), mučenik, nadančar, nakovan (nakovanj), namištaj, napadaaj, naraštaj, nasrtaj, Negotin, nemoćnik, novonar, Njegovan, običaj, Ogulin, okršaj, općonar, oproštaj, otmāčar, parobrod, položaj, pomišljaj, porođaj, posrtaj, potrčar, puškomet, putopis, Radovan, ranjenik, raskorak, rukopis, rukosad, simenjāk, sramotnjak, Starigrad, suncokret, sunovrat, suvozid, Šibenik, Uljanik, uzdisaj, Varadin, Varaždin, vinograd, Višegrad, Vitomir, vitrenjak, Vukovar, zaborav, zagrljaj, zalogaj, zamišljaj (nešto vrlo maleno), zavičaj, zemljopis...

Naglasak se prenosi samo iznimno (u stalnijim sintagmama): ū Starogrād, iz Starogrāda.

Četverosložne imenice: Běogradān, Bukovāčan, Carigrādan, Đakovāčan, lastavāčnjak, nepravednik, Podgorāčan, prepelāčar...

3. Imenice s kratkosilaznim naglaskom i zanaglasnom dužinom na drugom slogu od kraja: krāstāvčēā—krāstāvčēāca, lastavčēā, praporčēā... Amoidu, kako se vidi, umanjene od podtipa lākomac.

Riječi s nepostojanim a: obŗtanj—obŗtnja, potporanj, potpregalj, zavoranj...

Različite naglasne jedinice s dugosilaznim naglaskom

1. Imenice koje imaju dugosilazni naglasak a ostale slogove kratke: āndel—āndela, bodež, Bodul, čavčēā, jربول, kamfor, Kāmpor, kicoš, madež, majstor, Njegoš, peršan, ribež, smrdež, sumpor, svrbež, uzlēā, vrančēā (blaže: vrag)...

Prenošenje je rijetko i tad oslabljeno: zā āndela, nā mājstora, ūz jربول, izā jربولā...

Imenice s nepostojanim *a*: bādaj—bādja, bubanj, lakat, lipanj, pedalj, rubalj, rujan, sićanj, smisā, srpanj, svibanj, travanj, uzā, vrisak (vrijes), žrvan... Ovamo se pribraja i osobna imena: Brānko, Marko, Mirko, Ranko, Slavko, Stanko, Veljko, Vinko, Zdravko, Žarko, Željko, Živko...

Prenošenje je dvojako: neoslabljeno: ū vrisak, pōd žrvan; oslabljeno dō lākta, nā būbanj. Inače se u tih imenica naglasak prenosi vrlo rijetko.

Trosložne riječi: āndelcā—āndelēcā, bodežcā, Dundovcā, majstorcā, ki-coščcā, madežcā, ribežcā... Vidi se da u ovu skupinu idu umanjenice od različite naglasne jedinice āndel.

Cetverosložne riječi s duljenjem po položaju kad otpadne nepostojano *a*: Đūrđevac—Đūrđevca, Karlovac, Valjevac, Vinkovcā, (nom. množ.)...

Peterosložna riječ s duljenjem po položaju: Pōrkolovac—Pōrkolōvca (velebitski toponim).

2. Imenice s dugosilaznim naglaskom i zanaglasnom dužinom na posljednjem slogu: Būrnjāk—Būrnjāka, cincar (škrtac), dīm njak, dušnik, dužnik, kolnik, kutnjak, liš njak, mit njak, mrač njak, pluć njak, putnik, radnik, rječnik, rudnik, stol njak, svit njak (krijesnica), škrb njak, tajnik, Travnik, trav njak, vjesnik, vlasnik, Vratnik, zbornik, Zvornik...

Prenošenje je rijetko i tad je oslabljeno: ū dīm njāk, nā Vrat njik.

Trosložne riječi: dnēvānčār, Karlovčan, Travānčan, Vinkovčan...

Različite naglasne jedinice s kratkouzlaznim naglaskom

1. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a ostali su slogovi kratki: bāt cā—bāt cā, bik cā, brč cā, brus cā, but cā, crv cā, cvi t cā, čavlcā, čep cā, čvor cā, čup cā, čup cā, džep cā, đac cā, fes cā, grab cā, grm cā, grošč cā, gunj cā, janj cā, jar cā, klin cā, kljen cā, kralj cā, ključ cā, košč cā, križ cā, kruž cā, lan cā, list cā, mal cā, mom cā, mrav cā, nos cā, nož cā, panj cā, plast cā, plot cā, prašč cā, prišč cā, rast cā, raž nj cā, rep cā, ris cā, rošč cā, sin cā, slap cā, snop cā, srp cā, star cā, sud cā, štap cā, tigr cā, top cā, tra cā, trn cā, vir cā, vrat cā, zeč cā, zub cā...

U tu jedinicu idu i vlastita imena i materijalne imenice jer te riječi obično nemaju množine: Dūnav, Ilok, Kosmaj, Maglaj; kàlaj, melem, šećer... Njima se pribraja i one zajedničke imenice koje zbog svoga značenja obično nemaju množine: čēmer, gospod, istok, osip, škrlat... Ako bismo sve te imenice ipak uzeli u množini, one bi imale naglasne dublete kao biser, tj. genitiv množine bi im glasio: mēlēmā i mēlēmā itd.

Trosložne imenice: āpoštol, branōtelj, bubrōščcā, dilbercā, dukat cā, imalac, jastuč cā, jezič cā, kaišč cā, kaluđer, krotōtelj, Krstōtelj, nemalac, obrašč cā, oraj cā, pobratim, Popov cā, potoč cā, prijatelj, prsluč cā, ranōtelj, rodōtelj, sanduč cā, stradalac, šukundid, Stvorōtelj, trbušč cā, tužioc, učōtelj, ustalac, uštāpč cā, vodōtelj, vojvod cā...

Trosložne imenice s nepostojanim *a*: dōlazak—dōlaska, doručak, dvogrošac, dvonožac, isičak, izlazak, izrizak, napridak, navezak, nazadak, oblazak, odiljak, odlazak, odsičak, odušak, podbradak, podmladak, podrepak, polazak, poljubac, popasak, postupak, povratak, prolazak, ugrizak, umetak, upletak, zalazak, zaušak (pljuska)...

Trosložne riječi s nepostajnim *a* i duljenjem po položaju: bōsiljak—bōsiljka, bristovac, dolivak, drinovac, glogovac, izbljuvak, izdanak, kljenovac, kradljivac, lažljivac, lipovac, liskovac, magarac, mezimac, naranak (naramak), obojak, odvojak, ogranak, okrajak, opanak, opiljak, ostanak, ožujak, Petro-

vac, počinak, pomorac, ponovac, Posavac, postanak, potomak, pristanak, pri-danak, proplanak, prosinac, pupoljak, rastovac, rizāncā (nom. množ.), škako-vac (skakavac), smrdljivac, strašivac, trišnjovac, trgovac, udarac, uperak (is-trošen komadić sapuna), upljuvak, uranak, ustalac, ustanak, ušljivac, uvo-jak...

Četverosložne imenice s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: Ercego-vac—Ercegōvca, jadikovac, jasikovac, Josinovac... Ovima se pribrajaju i imenice muškog roda na samoglasnik: izdiralo—izdirala, uzimalo... Potonje dakako nemaju nepostojanog *a* ni duljenja po položaju.

2. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dug je posljednji slog: iskōn—iskōna, oblik, očnjak, pripuz, šimšir, vučjak...

Trosložne imenice: bēzdušnik—bēzdušnika, Božidar, Brisēncar, bubrā-žnjak, Cesarčan, Cetinjan, čarapar, čelēnjak (pčelinjak), gladibrk, govedar, godašnjak, grančar, Imočan, Ivančar, janjičar, ječmenjak, konjanik, konju-šar, kopitnjak, košutnjak, krajšnik, mravanjak, Moračan, nesrtnik, odmet-nik, opančar, pantivik (pamtivijek), paprkaš, polaznik, posidnik, potkožnjak, pravednik, smrtnik, službenik, tamēncar, telećak, Timočan, trudbenik, ugod-nik, ukućan, uročnik, zvirēnjak, ždripčanik...

Četverosložne riječi: dālekozōr—dālekozōra, prezimenjak, Subotāčan...

3. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dug je pretposljednji slog: ārkān-đel—ārkāndela, Ivančćā, opančćā, pokrovčćā, tobolčćā¹⁶... Ovamo se ubra-jaju i imenice muškog roda na samoglasnik: dēbēljko—dēbēljka, Nediljko, zelenko...

4. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dug je treći slog od kraja. Kad se izgubi nepostojano *a*, dulji se po položaju pretposljednji slog: Krāmārko-vac—Krāmārkvca (velebitski toponim), pelinkovac...

5. Na prvom je slogu kratkouzlazni naglasak, a dugi su posljednji i pret-posljednji slog: bēzūmnik—bēzūmnika, buntovnik, državnik, Dubrovnik, gro-movnik, izdajnik, ljubavnik, neradnik, nevirnik, nevoljnik, pokojnik, pridstav-nik, protivnik, pukovnik...

6. Na prvom je slogu kratkouzlazni, a dugi su posljednji slog i treći slog od kraja: Kōstājēncān—Kōstājēncina, Kramarkovčan...

7. Na drugom je slogu kratkouzlazni naglasak, a ostali su slogovi krat-ki: antrēšelj—antrēšelja, Arbanas, barjačćā, ciganluk, dinarćā, domačān, dru-garćā, dućančćā, goluban, golubćā, gospodān, jerdan ćā, junačćā, kolačćā, kolutćā, komadćā, koračćā, koturćā, krvolok, kukuruz, Kurjačćā (nadimak), labudćā, lišajćā, loparćā, magarčćā, mamurluk, misečćā, oblačćā, obručćā, pasiluk, Perušćā, rukavćā, sikutćā, šarančćā, šeširćā, travober, trgovčćā, Ve-lebtā, zidarćā, zub arćā, životćā...

Riječi s nepostojanim *a*: Gradāčac—Gradāčca, Otočac, staračac...

Četverosložne imenice: izbavōtelj, izvodōtelj, izvršōtelj, kukurušćā, udo-vāčćā, upravōtelj...

Četverosložne imenice s nepostojanim *a*: neznābožac—neznābošca, peto-prstac, šestoprstac... Ovamo idu i imenice muškog roda na samoglasnik: ble-bētalō, klepetalō... One dakako nemaju nepostojano *a*.

Riječi s duljenjem po položaju: crnōglavac—crnōglāvca, izostanak, Jase-novac, jednoglavac, koštunjavac, nemarkljivac, podrugljivac, ponedāljak, srido-zimcā (nom. množ.), tupoglavac, vrtoglavac...

¹⁶ Lako je zaključiti da bismo ovdje mogli navesti sve umanjene postale od skupine trosložnih imenica bōsiljak, bristovac itd.

8. Na drugom je slogu kratkouzlazni, a dug je posljednji slog: bezòbražnjāk—bezòbražnjāka, golubənjak, kobasəçar, kukuružnjak, lubenəçar, ruka vəçar, vodenəçar...

9. Na trećem je slogu kratkouzlazni, a ostali su slogovi kratki: bezobrəzluk, gospodarəćə, gospodičəćə, Jerussoləmə, koloturəćə, ma nastirəćə...

Peterosložne riječi: kućepəzətelj, starosidəlac, viroučətelj...

10. Na trećem je slogu kratkouzlazni, a posljednji je slog dug: ednogòdišnjāk—ednogòdišnjāka...

11. Na trećem je slogu kretkouzlazni, a dugi su posljednji i pretposljednji slog: krvopròlitnik—krvopròlitnika.

Različite naglasne jedinice s dugouzlaznim naglasakom

1. Na prvom je slogu dugouzlazni naglasak, a ostali su slogovi kratki: Bėćan, brlog, člančəćə, Doćan, dočəćə, dokaz, domet, drimež, drščəćə, gladež grabež, Hvaran, junčəćə, kočəćə, končəćə, krmčəćə, krpelj, krpež, kukolj, lavež Lićan, lončəćə, lopov, lupež, metež, mutež, naboј, nabor, naćin, nadiв, nadzor, nagon, nakit, naklon, nalet, nalog, namet, nanos, naod (nahod), napis, napoj, napon, napor, narod, nasad, nasip, naslon, nastup, nateg, naum, navoj, novčəćə, orləćə, ovnəćə, paljež (palež), Pažan, pivčəćə, potez, povoj, pribor, prigled, prikaz, prikid, prikor, pripis, pritres, prilaz, prilog, prisad, pritop, pritvor, razdor, razlog, razred, razriz, razum, razvod, Rićan, Rimljan, rucelj, sabor, savez, sitnež, stalež, stočəćə, suton, šarčəćə, šiljčəćə, šogor, tabor, talog, trpež, ukor, ulog, uteg, utor, vinčəćə, vrančəćə, vrapčəćə, vrščəćə, vrtlog, zabran, Zagreb, zaklon, zakon, zalog, Zamet, zanos, zapad, zapis, zariz, zastor, zaton, zatvor, zavtə (zavjet), zavod, zavoј, žagor, žamor...

Trosložne imenice: Bənovčə, Kraljevčə, Spasətelj, stričevčə...

Trosložne imenice s nepostojanim *a*: nəcipak—nəcipka, naglasak, naplatak, navrtak, prikupac, prilipak, pritisak, zaključak, zalizak, zametak, zapećak... Ovamo se ubrajaju i imenice muškog roda na samoglasnik (iako nemaju nepostojanog *a*): búbalo, davalə, gatalə...

Riječi s nepostojanim *a* i duljenjem po položaju: Bėnkovac—Bėnkovca, Buneјvac, Križevac, nadimak, nastavak, naviljak, prikraјak, primorac, probojac, rastanak, razdiljak, razlomak, rikavac, sastavak, škripavac, utorak, Zagorac, zaseljak...

Četverosložna: Krəguјevac—Krəguјevca.

2. Na prvom je slogu dugouzlazni a dug je posljednji slog: jərmenjāk, Lozənćan, napasnik, napršnjak, narednik, Palježan, parənćar, prisodnjak (presadnjak), pustinjak, rasadnik, saveznik, savitnik, zaćetnik, Zagrepćan, zakonik, zakupnik, zaminik, zarućnik, zastupnik, zatoćnik, zaušnjak...

Četverosložne: nəpoləćar, pijavəçar...

3. Na prvom je slogu dugouzlazni naglasak a dugi su posljednji i pretposljednji slog: nəcėlnik, nazornik (nadzornik), namirnik, nastavnik, nastojnik, razboјnik, zabavnik, zastavnik...

4. Na drugom je slogu dugouzlazni, a ostali su slogovi kratki: Banəćan, Bunarćan, Lošinjan, Mostaran, plamenčəćə, Sibinjan, Solinjan, Stalaćan, Sušaćan... Vidi se da ovoj jedinici pripadaju umanjnice od podtipa ivėr, dakle: ivėrčəćə, kamenčəćə, korenčəćə, remenčəćə...

Četverosložne: pogənovčə, rdakovčə, šimunovčə, Tomljanovčə... Tim rijećima pribrajamo i imenice muškog roda na samoglasnik: izmišljalo, zatezalo...

5. Na drugom je slogu dugouzlazni, a posljednji je slog dug: bezákoník bezakonjak, nenavidník...

6. Na trećem je slogu dugouzlazni, a ostali su slogovi kratki: Banja-lučan, Novosađan, Pozarištan (Pazarištanin)...

Peterosložne riječi: Andrijáševća, Budisávljevća, kasnoligalac... Ovamo idu i: namigívalo, pripovidalo, zanovitalo...

7. Na četvrtom je slogu dugouzlazni, a ostali su kratki: obíšenjákovća...

8. Na četvrtom je slogu dugouzlazni, a dug je posljednji slog: pristolo-náslidník.

Z A K L J U Č A K

Tko želi usporediti Daničićevu akcentuaciju sa sjevernopodgorskim (na osnovi svih dosadašnjih potvrda možemo reći zapadnim novoštokavskim) naglašavanjem, — naći će:

1. zajedničke opće naglasne norme,
2. stanovit broj zajedničkih tipova,
3. vrlo različan ukupan broj tipova,¹⁷
4. različite tipove po bitnim naglasnim odrednicama,
5. različite tipološke pojedinosti,
6. bogatije tipove po broju riječi u Daničića,
7. bogatije tipove po broju riječi u SP,
8. drugačiji raspored jedinica u svim tipovima koji postoje na obje strane,
9. nove tipove u SP
10. različito prenošenje naglasaka.

Sve je to do pojedinosti implicite sadržano u ovom opisu, a detaljnije bi usporedbe zahtijevale mnogo prostora, pa je to ostavljeno, kao poseban rad, za drugu priliku. Međutim, i ovaj sažetak znači bar jedno: da se treba još jednom zamisliti nad uobičajenom tvrdnjom kako na svim područjima novoštokavskog naglašavanja imamo posla samo s pojedinim inačicama istoga, tj. s nebitnim pomicanjima u okviru sustava.

Ali, iznad svega, ovaj rad aktualizira pitanje: Hoće li se u mnogo čemu mrtva kodificirana norma nametati onom što je živio, ili će se živa novoštokavska norma uzeti u obzir pri budućem normiranju.

¹⁷ Ovdje se ne misli na razlike u broju tipova koje proizlaze iz različitih tipoloških mjerila, nego na različan broj s Danićeva tipološkog stajališta. Od sto dvadeset devet Danićevih tipova svih imenica muškog roda, u SP nećemo naći četrdeset tipova, ali tu razliku ne treba shvatiti tako ozbiljno kao druge razlike, a posebno one koje se tiču bitnih tipoloških odrednica. Naime, spomenutih četrdeset Danićevih tipova sadrži svega stotinjak riječi od kojih se veći dio nalazi u drugim tipovima, a manji dio jesu arhaične riječi ili one koje su oduvijek bile u upotrebi samo izvan područja hrvatskoga jezika. Najbitnije su, dakle, različite tipološke odrednice postojećih tipova i vrlo različit raspored jedinica u tipove.